

KOMMENTAR

Den politiska ekonomin bakom algoritmerna

ELLA PETRINI

På konferensen WORK2025 på Åbo universitet, med temat ”Arbete i AI:s tidevarv”, utspelade sig en debatt om hur arbetslivsforskningen tar sig an plattformsekonomin påverkan på arbetet. Steven Vallas, en senior sociolog som forskat länge om prekariatet, bland annat genom studier av Amazon och plattformsarbete, gav en överblick över det forskningsfält som ägnar sig åt att studera plattformsekonomin och arbete. Vallas menade att forskningsfältet präglas av ett för snävt fokus på gigarbete och frågan om algoritmisk styrning, det vill säga hur plattformarna fördelar arbete och kontrollerar arbetstakten.

Forskningen om algoritmisk arbetsledning har mycket riktigt växt explosionsartat det senaste decenniet, och lett till ett återuppväckt intresse för arbetsprocessteorin. Forskare har kartlagt hur algoritmerna ofta förstärker ojämlikhet – genom att visa hur exempelvis de Uberförare som accepterat lågbetalda resor, ofta utifrån att de är mer beroende av inkomsten från plattformen, fortsätter att tilldelas resor med lägre ersättningar, ett mönster som Veena Dubal (2023) kallat *algoritmisk lönediskriminering*.

För plattformsarbetarna framstår algoritmerna som inlåsta i en svart låda. De kan försöka lista ut hur arbetet fördelas, hur ersättningar räknas fram och vad som leder till avstängningar. Men helt säkert kan de aldrig veta, eftersom plattformarna äger algoritmerna och hittills varit mycket motvilliga att tillmötesgå krav på transparens. Enligt Vallas reproduceras

detta mönster i forskningen. Algoritmerna stannar i den svarta lådan, så länge blicken inte riktas mot platserna där algoritmerna utvecklas och tränas. Dessa platser inbegriper både flådiga kontor för uppstarts företag i Silicon Valley, internetkaféer och ”digitala fabriker”, framför allt i det globala syd.

Med fokuset på gigarbetarens interaktioner med algoritmerna försvinner plattformskapitalismen som bredare fenomen ur synfältet. Som Michael Burawoy påpekade redan på 1980-talet (1985; 1983) finns det en fallgrop för sociologer som studerar arbetet ”på golvet”, att de förringar hur förändringar av arbetsprocessen inte bara drivs av företagsledningen, utan också speglar skiften i kapitalismens funktionssätt.

Nick Srnicek (2017) var bland de första att analysera de digitala plattformarna och plattformsarbete som symptom på skiften i det kapitalistiska funktionssättet. I sin definition av plattformsföretag inkluderar Srnicek både arbetskraftsplattformar som Uber, hyrlägenhetssajten Airbnb, sociala medier som Facebook och industriplattformar som Siemens. De utgör alla exempel på en ny typ av affärsmodell, där extraktionen av data är det mest centrala sättet att skapa värde. Srnicek menar att plattformar bör förstås som *digitala infrastrukturer*, som kopplar samman kunder, arbetare, tjänsteleverantörer och annonsörer. Genom att inhägna användarinteraktioner kan plattformarna extrahera data och skapa intäkter genom transaktionskostnader och prenumerationer.

Srnicek förstår plattformskapitalismen som ett resultat av den ekonomiska stagnation som präglat ekonomin sedan 1970-talet. Plattformsekonomin genombrott kom i svallvågorna av den ekonomiska krisen 2008. Under perioden efter krisen, som kännetecknades av nollräntor, var kapital extremt billigt, och plattformsföretagen attraherade stora mängder riskkapitalinvesteringar, utan att för den skull visa några tecken på lönsamhet. Tillväxt prioriterades över lönsamhet – och plattformarna kunde expandera snabbt, locka nya användare och samla in enorma mängder data.

Vallas lyfte också vikten av att inte se plattformsekonomin som ett isolerat fenomen eller en särskild del av arbetsmarknaden, utan i stället se på vilka sätt den konventionella ekonomin och plattformsekonomin är sammanflätade. Arbetet inom många olika sektorer blir alltmer

upphackat i olika uppgifter (vilket på engelska brukar kallas *taskification*) och exempelvis restauranganställdas, lagerarbetares och sista milen-förarens arbete styrs i dag av olika appar. Även stora industriföretag blir alltmer plattformslika.

Vallas fick mothugg på konferensen av Antonio Casilli – som menade att Vallas med nästan en ungdomlig arrogans ignorerade att det faktiskt finns många som försöker grunda sina analyser i just den politiska ekonomin. Casilli släppte tidigare i år boken *Waiting for Robots* (2025) där han analyserar de globala leveranskedjorna av arbete, data och kapital som gömmer sig bakom plattformarnas algoritmer, AI-chattbottarnas språkmodeller, självkörande bilar och robotdammsugare. Boken är en del av en växande flora av verk (Muldoon, Graham & Cant 2024; Jones 2021; Pasquinelli 2023) som ifrågasätter det dominerande narrativet om att AI ersätter mänskligt arbete. Snarare visar Casilli hur automatiseringen av vissa arbeten i sin tur kräver stora arbetsinsatser, ofta i form av så kallat mikroarbete eller dataarbete, uppgiftsbaserat digitalt arbete. Dataarbetena annoterar, kodar och kategoriserar data, rensar språkmodellerna på olämpligt innehåll, transkriberar korta ljudstycken. Det är arbete som kan utföras på en bärbar dator hemma, på ett internetkafé eller i stora digitala fabriker. Arbetsmarknaden för dessa typer av arbetsuppgifter är global, men de flesta dataarbetarna befinner sig i låglöneländer. Utan en insikt i den funktion som dataarbete fyller i plattformsekonomin finns en risk att vi hemfaller till techindustrins algoritm- och AI-fetischism. Vad som snarare sker är en omstrukturering av arbete.

Gigarbetarna, som arbetar för plattformar som Uber, Bolt och Foodora, har blivit plattformskapitalismens främsta representanter och sinnebilden för prekära arbetsvillkor. Med sina rosa och blå jackor, och bilar med stora loggor är de synliga i stadslandskapet. Dataarbetarna, som modererar och tränar algoritmerna som styr arbetet, är en del av samma kedja, men får sällan samma uppmärksamhet. Denna typ av arbete är mer dolt, vilket kommer till uttryck i benämningar som ”skuggarbete” och ”spökarbete” (Gray & Suri 2019).

Casilli visar hur dataarbetarna utgör en viktig länk i den globala leveranskedja som finns bakom de arbetsledande algoritmer och ansiktsigenkänningsverktyg som används för att styra arbetet på tjänsteplatt-

formarna. Leveranskedjorna återskapar ofta koloniala mönster: flöden av arbete och data går ofta från Filippinerna till USA, från Ghana och Kenya till Storbritannien, från Madagaskar och Kamerun till Frankrike. Men en del arbetskraft återfinns också i det globala nord. Under sin presentation visade Casilli ett klipp från en dokumentär om finska kvinnliga fångar, som arbetar med dataannotering för 3 euro per dag.

Casilli tog också Benjamin Shestakofsky (som även han talade på konferensen) som ett exempel på en forskare som ägnar sig åt att koppla samman den politiska ekonomin och arbetsplatsforskningen. Som en del av sitt etnografiska fältarbete blev Shestakofsky anställd på ett uppstartsföretag som han kallar "AllDone", en plattform som agerade mellanhand för lokala tjänster, och kopplade samman barnvakter, rörmokare och gitarrlärare med potentiella kunder. Först var tanken att han skulle göra en kort praktik – sedan blev han erbjuden en tjänst och arbetade kvar i 19 månader. Likt många andra plattformsföretag som ägnar sig åt att förmedla tjänster, finansierades AllDone av riskkapital.

I boken *Behind the Startup* visar Shestakofsky (2024) hur rådgivarna från riskkapitalbolaget påverkade AllDones strategier. Riskkapitalrådgivarna ville ha snabb tillväxt – fler användare, högre värdering och det snabbt, och uppmuntrade företaget till risktagande enligt devisen "agera snabbt och ha sönder saker". I frenetisk takt lanserades nya uppdateringar av appen och inledningsvis strömmade också användarna till.

Men med denna strategi kom också problem. Att skala upp appen krävde teknisk experimentering och det lilla uppstartsföretaget med cirka 25 anställda hade inte ingenjörer nog att utveckla algoritmer i en tillräckligt snabb takt för att uppnå de resultat som riskkapitalbolaget ville se. Lösningen blev utlokalisering. AllDone anlätade en grupp dataarbetare i Filippinerna, som fick i uppdrag att färdigställa algoritmer som utvecklats i Los Angeles. Dataarbetarna, en grupp unga vuxna med högskoleutbildning, arbetade för två dollar i timmen. Jämfört med andra tillgängliga jobbmöjligheter innebar jobbet för AllDone relativt stabila anställningsvillkor och hög lön.

Därefter skapade de ständiga uppdateringarna av appen missnöje hos de tjänsteleverantörer som använde plattformen. Lösningen blev – återigen – billig arbetskraft. AllDone anlätade ett team med kundservice-

personal i Las Vegas, som arbetade för minimilön, runt 8 dollar. Kundenservicen fungerade som en slags buffert i relationen mellan plattformsföretaget och utförarna som erbjöd sina tjänster genom appen.

Kärnan i Shestakofskys argument är att de högriskstrategier som premierades av riskkapitalinvesterarna skapade problem som AllDones ledning löste genom att anlita lågavlönad arbetskraft. Medan de som var anställda på AllDones kontor i Silicon Valley ägde andelar i företaget, fick arbetarna i Las Vegas och Filippinerna aldrig en del av kakan när AllDone attraherade nya investerare eller till sist börsnoterades. Liksom de direktanställda hade de litat på uppstartsföretagets optimistiska framtidsloften. Hoppet om att AllDone skulle bli biljetten till ett bättre liv grusades till sist.

Shestakofsky visar hur till synes nyckfulla uppdateringar och förändringar av algoritmerna, som skapar en oförutsägbarhet i plattformsarbetarnas vardag, i själva verket drivs av finansiella logiker, som uppmuntrar experimentering. Att exempelvis apptaxiförare aldrig kan vara säkra på vilken arbetsinsats som ger vilken ersättning, eller vilka betenden som appen premierar, hänger samman med plattformsföretagets finansieringsmodell.

Debatten på konferensen pekar mot att fler börjar se plattformsekonomin som ett fenomen som inbegriper ekonomin som helhet, snarare än något som endast sker i arbetsmarknadens periferier och påverkar en relativt liten grupp arbetare. I större utsträckning börjar nu forskare analysera de globala leveranskedjor som innefattar strömmar av arbete och data, och visa hur dessa kedjor reproducerar globala mönster av ojämlikhet.

Referenser

- Burawoy, Michael (1983). "Between the Labor Process and the State: The Changing Face of Factory Regimes Under Advanced Capitalism", *American Sociological Review*, 48:5, s. 587–605, <https://doi.org/10.2307/2094921>.
- Burawoy, Michael (1985). *The Politics of Production. Factory Regimes Under Capitalism and Socialism*. London: Verso.
- Casilli, Antonio A. (2025). *Waiting for Robots. The Hired Hands of Automation*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Dubal, Veena (2023). "On Algorithmic Wage Discrimination", *Columbia Law Review*, 123:7, s. 1929–1992, <https://columbialawreview.org/content/on-algorithmic-wage-discrimination/> (hämtad 10 oktober 2025).
- Gray, Mary L. & Suri, Siddharth (2019). *Ghost Work. How to Stop Silicon Valley from Building a New Global Underclass*. Boston: Houghton Mifflin Harcourt.
- Jones, Phil (2021). *Work without the Worker. Labour in the Age of Platform Capitalism*. London: Verso.
- Muldoon, James, Graham, Mark & Cant, Callum (2024). *Feeding the Machine. The Hidden Human Labour Powering AI*. Edinburgh: Canongate.
- Pasquinelli, Matteo (2023). *The Eye of the Master. A Social History of Artificial Intelligence*. London: Verso.
- Shestakofsky, Benjamin (2024). *Behind the Startup. How Venture Capital Shapes Work, Innovation, and Inequality*. Oakland: University of California Press.
- Srnicek, Nick (2017). *Platform Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Lars Ekdahl (red.)

FRÅN ARBETETS HORISONT

Perspektiv på historisk forskning
om arbete och samhälle under
kapitalismen

I personligt hållna bidrag diskuterar nio historiker utvecklingen av den framgångsrika och livaktiga arbetslivshistoriska eller arbetarhistoriska forskningen i Sverige under de senaste 50 åren.

Arkiv förlag, 416 sidor

»Läs mer om boken på www.arkiv.nu«

ANNONS

PANDORA SERIEN

Ingemar Pettersson & Daniel Normark (red.)

Sinnen i arbete

Arkiv

»Läs mer om boken på www.arkiv.nu«